

347.1(474)
(075.8)
Ц.58

ПІДРУЧНИК

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

ЮРІНКОН ІНТЕР

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Підручник

За редакцією

О. В. Дзери, доктора юридичних наук, професора,
члена-кореспондента НАПрН України, заслуженого юриста України;

Н. С. Кузнецової, доктора юридичних наук, професора,
академіка НАПрН України, заслуженого діяча науки і техніки України;

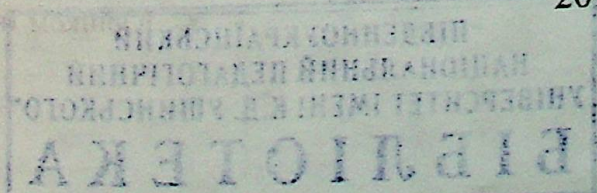
Р. А. Майданика, доктора юридичних наук, професора,
академіка НАПрН України

5-те видання, стереотипне

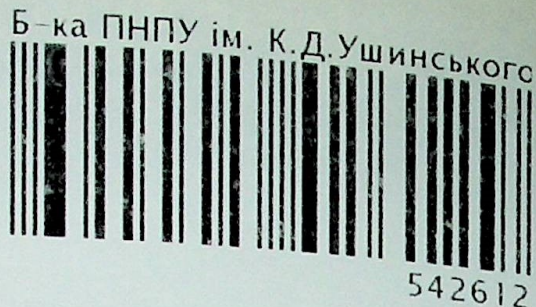
Затверджено Міністерством освіти і науки України

21822

Київ
Юрінком Інтер
2017

УДК 347(477)(075.8)
ББК 67.9(4УКР)404я73
Ц58

Рецензенти

Щербина В. С. — доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, завідувач кафедри господарського права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, заслужений юрист України;

† Кучеренко І. М. — доктор юридичних наук, провідний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних заходів*

*Рекомендовано вченою радою юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

1-ше видання вийшло друком у 2001 році;
2-ге видання, перероблене і доповнене — у 2005 році;
3-тє видання, перероблене і доповнене — у 2010 році;
4-тє видання, стереотипне — у 2014 році

*Відтворення всієї книги чи якої-небудь її частини будь-якими
засобами або в якій-небудь формі, у тому числі в Інтернеті,
забороняється без письмового дозволу видавництва*

Цивільне право України. Загальна частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Ц58 Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. — 5-тє вид., стереотипне. — К. : Юрінком Інтер, 2017. — 976 с.

ISBN 978-966-667-593-7

У виданні аналізуються чинне законодавство України та зарубіжних країн, Цивільний кодекс України, судова практика, окремі теоретичні проблеми цивільного права. У Загальній частині висвітлюються загальні положення цивільного права, право власності та його захист, особисті немайнові права, право інтелектуальної власності.

Розрахований на студентів, аспірантів і викладачів юридичних вузів та факультетів, а також на працівників правоохоронних органів, працівників юридичних служб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, підприємств та установ.

542613

УДК 347(477)(075.8)
ББК 67.9(4УКР)404я73

ISBN 978-966-667-593-7

Передмова	3
Список скорочень.....	4
Колектив авторів.....	5

РОЗДІЛ I

Загальні положення цивільного права

ГЛАВА 1. Вступ до цивільного права (<i>О. В. Дзера</i>)	7
§ 1. Поняття цивільного права.....	7
§ 2. Предмет та метод цивільного права	12
§ 3. Функції цивільного права	26
§ 4. Визначення поняття цивільного права та його система	29
ГЛАВА 2. Принципи цивільного права	32
§ 1. Система принципів цивільного права (<i>С. М. Бервено, О. В. Дзера</i>).....	32
§ 2. Зміст принципів справедливості, добросовісності й розумності в цивільному праві (<i>С. М. Бервено, О. В. Дзера</i>)	42
§ 3. Принцип свободи в цивільному праві України (<i>С. М. Бервено</i>).....	52
§ 4. Принцип неприпустимості зловживання правом (<i>С. М. Бервено</i>)	67
§ 5. Принцип моральності в цивільному праві (<i>С. І. Шимон</i>)	82
ГЛАВА 3. Джерела цивільного права	91
§ 1. Загальна характеристика цивільного законодавства (<i>Н. С. Кузнєцова</i>).....	91
§ 2. Структурна побудова ЦК України та його норм (<i>С. М. Бервено, О. В. Дзера</i>).....	97
§ 3. Характеристика окремих джерел цивільного права (<i>С. М. Бервено, О. В. Дзера</i>).....	105
ГЛАВА 4. Цивільне право як наука і навчальна дисципліна (<i>Р. А. Майданик</i>)	120
§ 1. Поняття цивілістики, її місце в правознавстві.....	120
§ 2. Предмет і завдання науки цивільного права	121
§ 3. Методологія науки цивільного права	123
§ 4. Розвиток науки цивільного права	125
§ 5. Сучасна українська наука цивільного права	127
§ 6. Цивільне право як навчальна дисципліна	129
ГЛАВА 5. Цивільне (приватне) право зарубіжних країн (<i>А. С. Довгерт</i>).....	131
§ 1. Інтеграція України в європейський та світовий правовий простір.....	131
§ 2. Загальна характеристика приватного права зарубіжних країн.....	132
§ 3. Джерела цивільного і торгового права зарубіжних країн.....	137

РОЗДІЛ II

Цивільне правовідношення

ГЛАВА 6. Цивільні правовідносини (В. Д. Примак)	143
§ 1. Поняття і особливості цивільних правовідносин.....	143
§ 2. Суб'єкти і об'єкти цивільних правовідносин.....	147
§ 3. Зміст цивільних правовідносин.....	151
§ 4. Види цивільних правовідносин.....	157
ГЛАВА 7. Здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків (В. Д. Примак)	160
§ 1. Поняття і взаємозв'язок здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків.....	160
§ 2. Об'єктивні й суб'єктивні умови здійснення суб'єктивного цивільного права.....	161
§ 3. Порядок здійснення суб'єктивних цивільних прав.....	162
§ 4. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав. Зловживання правом.....	167
§ 5. Порядок виконання суб'єктивних цивільних обов'язків.....	172
ГЛАВА 8. Загальні правові засади захисту цивільних прав та інтересів	174
§ 1. Поняття та підстави захисту цивільних прав та інтересів (І. О. Дзера).....	174
§ 2. Форми та способи захисту цивільних прав та інтересів (І. О. Дзера).....	178
§ 3. Поняття збитків та обсяг їх відшкодування у цивільному праві (І. О. Дзера, І. В. Подколзін).....	188
§ 4. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту цивільних прав (С. І. Шимон).....	198
§ 5. Цивільно-правова відповідальність як спосіб захисту цивільних прав та інтересів (В. Д. Примак).....	207
ГЛАВА 9. Об'єкти цивільних прав (О. В. Дзера)	218
§ 1. Поняття об'єкта цивільних прав.....	218
§ 2. Речі. Майно.....	221
ГЛАВА 10. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав (Н. О. Давидова)	234
§ 1. Результати інтелектуальної, творчої діяльності.....	234
§ 2. Інформація.....	236
§ 3. Особисті немайнові блага.....	238
ГЛАВА 11. Цінні папери як об'єкти цивільних прав (Р. Б. Сабодаш)	242
§ 1. Поняття та ознаки цінних паперів.....	242
§ 2. Окремі види цінних паперів.....	245
ГЛАВА 12. Фізична особа як суб'єкт цивільного права (О. В. Михальнюк)	259
§ 1. Поняття фізичної особи.....	259
§ 2. Правоздатність фізичної особи.....	262
§ 3. Цивільна дієздатність фізичної особи.....	266
ГЛАВА 13. Фізична особа—підприємець (О. В. Михальнюк)	276
§ 1. Правові підстави здійснення підприємницької діяльності без створення юридичної особи.....	276
§ 2. Правовий статус фізичної особи—підприємця.....	278
§ 3. Цивільно-правова відповідальність фізичної особи—підприємця.....	282
§ 4. Припинення діяльності фізичної особи як підприємця.....	283

ГЛАВА 14. Визнання особи безвісно відсутньою та оголошення померлою <i>(І. В. Кривошеїна)</i>	286
§ 1. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою	286
§ 2. Оголошення фізичної особи померлою	288
§ 3. Правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою ...	291
ГЛАВА 15. Опіка та піклування <i>(Б. К. Левківський)</i>	294
§ 1. Загальна характеристика опіки та піклування	294
§ 2. Встановлення опіки та піклування	299
§ 3. Права й обов'язки опікуна, піклувальника	304
§ 4. Припинення опіки та піклування	307
ГЛАВА 16. Юридичні особи <i>(Н. С. Кузнецова)</i>	310
§ 1. Поняття та ознаки юридичної особи	310
§ 2. Правоздатність юридичної особи	313
§ 3. Порядок виникнення і припинення юридичних осіб	315
§ 4. Види юридичних осіб	321
ГЛАВА 17. Юридична особа у зарубіжних правопорядках <i>(Л. І. Радченко)</i>	330
§ 1. Поняття, ознаки та порядок виникнення юридичних осіб у зарубіжних правопорядках	330
§ 2. Класифікація юридичних осіб у праві зарубіжних держав	336
§ 3. Правовий статус об'єднань юридичних осіб та транснаціональних корпорацій	349
ГЛАВА 18. Повне товариство <i>(В. А. Васильєва)</i>	353
§ 1. Поняття повного товариства	353
§ 2. Правовий статус учасників повного товариства та його припинення	355
Глава 19. Командитне товариство <i>(Л. І. Радченко)</i>	362
§ 1. Поняття та створення командитного товариства	362
§ 2. Правовий статус учасників командитного товариства та його припинення	368
ГЛАВА 20. Товариство з обмеженою відповідальністю <i>(Р. Б. Сабодаш)</i>	373
§ 1. Поняття товариства з обмеженою відповідальністю, порядок його створення	373
§ 2. Статут ТОВ	376
§ 3. Припинення участі у ТОВ	380
§ 4. Управління ТОВ	386
ГЛАВА 21. Акціонерне товариство <i>(О. В. Щербина)</i>	394
§ 1. Законодавство про акціонерні товариства, їх правові ознаки та порядок створення	394
§ 2. Майно акціонерного товариства	403
§ 3. Управління акціонерним товариством	410
ГЛАВА 22. Виробничий кооператив <i>(Ю. В. Носік)</i>	423
§ 1. Поняття та юридичні ознаки виробничого кооперативу	423
§ 2. Порядок створення виробничого кооперативу	425
§ 3. Членство у виробничому кооперативі	426
§ 4. Майно виробничого кооперативу	430
§ 5. Управління виробничим кооперативом	432

ГЛАВА 23. Непідприємницькі товариства (М. К. Галянтич)	436
§ 1. Правове становище непідприємницьких товариств за законодавством України.....	436
§ 2. Правове становище окремих видів непідприємницьких товариств	438
§ 3. Створення непідприємницьких товариств.....	440
§ 4. Учасники непідприємницького товариства.....	441
§ 5. Установчі документи та органи управління непідприємницьких товариств.....	443
§ 6. Власність непідприємницьких товариств	447
§ 7. Загальний порядок припинення діяльності непідприємницьких товариств.....	451
§ 8. Особливості розпорядження майном непідприємницького товариства, що припинило свою діяльність.....	453
ГЛАВА 24. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах (Ю. М. Дзера)	454
§ 1. Загальні положення щодо участі держави у цивільних правовідносинах ...	454
§ 2. Загальні положення щодо участі Автономної Республіки Крим та територіальних громад у цивільних правовідносинах	462
§ 3. Органи державної влади, територіальних громад як органи публічно-правових утворень.....	466
§ 4. Відповідальність за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад	472
ГЛАВА 25. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин (Е. М. Грамацький)	494
§ 1. Поняття юридичних фактів.....	494
§ 2. Класифікація юридичних фактів	497
ГЛАВА 26. Правочини (О. В. Дзера).....	502
§ 1. Загальні положення про правочини.....	502
§ 2. Підстави та умови недійсності правочинів.....	522
§ 3. Правові наслідки недійсності договору	526
ГЛАВА 27. Представництво. Довіреність (Н. І. Майданик).....	555
§ 1. Поняття представництва	555
§ 2. Правова природа інституту представництва.....	560
§ 3. Види представництва.....	562
§ 4. Здійснення представництва.....	565
§ 5. Представництво за довіреністю	570
ГЛАВА 28. Строки (терміни). Позовна давність (В. В. Луць).....	575
§ 1. Поняття та значення строків (термінів) у цивільному праві	575
§ 2. Види цивільно-правових строків (термінів)	577
§ 3. Позовна давність.....	580

РОЗДІЛ III

Особисті немайнові права фізичних осіб

ГЛАВА 29. Загальна характеристика особистих немайнових відносин за участю фізичних осіб (О. В. Кохановська)	586
§ 1. Поняття та види особистих немайнових прав, межі їх здійснення.....	586

§ 2. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.....	597
§ 3. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.....	610
§ 4. Захист особистих немайнових прав фізичної особи.....	622

РОЗДІЛ IV

Право власності та інші речові права

ГЛАВА 30. Загальна характеристика права власності (О. В. Дзера)	627
§ 1. Поняття власності та права власності.....	627
§ 2. Право власності в об'єктивному і суб'єктивному значеннях	632
§ 3. Розвиток інституту права власності та інших речових прав	641
§ 4. Елементи права власності за цивільним законодавством	651
ГЛАВА 31. Виникнення та припинення права власності.....	659
§ 1. Виникнення права власності (О. В. Дзера).....	659
§ 2. Непорушність — визначальний принцип інституту права власності (О. В. Дзера, О. С. Харченко)	664
§ 3. Підстави та способи припинення права власності (С. О. Погрібний).....	672
§ 4. Окремі способи припинення права власності на майно (С. О. Погрібний)...	676
ГЛАВА 32. Право довірчої власності (Р. А. Майданик).....	694
§ 1. Еволюція інституту довірчої власності в цивільному праві України	694
§ 2. Поняття довірчої власності в цивільному праві України	695
§ 3. Виникнення і здійснення права довірчої власності за законодавством України.....	700
ГЛАВА 33. Право власності на землю в Україні (Т. О. Коваленко)	705
§ 1. Загальні положення	705
§ 2. Право приватної власності на землю.....	713
§ 3. Право комунальної власності на землю.....	717
§ 4. Право державної власності на землю.....	719
§ 5. Право спільної власності на землю.....	720
ГЛАВА 34. Право власності на житло (І. О. Дзера).....	722
§ 1. Поняття та ознаки житла як об'єкта права власності	722
§ 2. Права та обов'язки власників житла.....	729
ГЛАВА 35. Право спільної власності (О. В. Дзера).....	738
§ 1. Поняття права спільної власності	738
§ 2. Право спільної часткової власності.....	740
§ 3. Право спільної сумісної власності.....	749
ГЛАВА 36. Захист права власності (І. О. Дзера)	756
§ 1. Поняття цивільно-правового захисту права власності	756
§ 2. Основні цивільно-правові способи захисту права власності	759
§ 3. Загальна характеристика окремих способів захисту права власності.....	763
ГЛАВА 37. Загальна характеристика речових прав на чуже майно (В. В. Цюра).....	782
§ 1. Поняття та види речових прав на чуже майно.....	782
§ 2. Право володіння чужим майном	785

§ 3. Право користування чужим майном (сервітут).....	789
§ 4. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис)	795
§ 5. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій)	798

РОЗДІЛ V

Право інтелектуальної власності

ГЛАВА 38. Загальна характеристика права інтелектуальної власності <i>(О. В. Кохановська)</i>	800
§ 1. Поняття творчої діяльності і права інтелектуальної власності.....	800
§ 2. Об'єкти і суб'єкти права інтелектуальної власності	804
§ 3. Підстави та момент виникнення прав інтелектуальної власності.....	807
§ 4. Цивільно-правові договори та судова практика у сфері права інтелектуальної власності	808
§ 5. Строк чинності прав інтелектуальної власності та їх види.....	811
§ 6. Зміст права інтелектуальної власності та здійснення суб'єктивних прав.....	816
§ 7. Правові наслідки порушення прав інтелектуальної власності.....	817
ГЛАВА 39. Авторське право та суміжні права <i>(О. В. Кохановська)</i>	833
§ 1. Поняття авторського права на твір та джерела авторського права	833
§ 2. Об'єкти та суб'єкти авторських прав	835
§ 3. Виникнення і строки чинності авторських прав	858
§ 4. Суб'єктивне авторське право, його зміст та межі	859
§ 5. Поняття та особливості суміжних прав	865
ГЛАВА 40. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок <i>(В. Є. Макода)</i>	870
§ 1. Загальні положення про винахід та корисну модель, їх правова охорона... 870	
§ 2. Загальні положення про промисловий зразок та його правова охорона.....	877
ГЛАВА 41. Правова охорона засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг	883
§ 1. Загальні положення про засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг <i>(А. О. Кодинець)</i>	883
§ 2. Право на комерційне найменування <i>(І. В. Кривошеїна)</i>	892
§ 3. Право на торговельну марку <i>(А. О. Кодинець)</i>	900
§ 4. Право на географічне зазначення <i>(А. О. Кодинець)</i>	911
§ 5. Правова охорона інших засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг <i>(А. О. Кодинець)</i>	918
ГЛАВА 42. Право інтелектуальної власності на наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції, селекційні досягнення та інші об'єкти інтелектуальної власності <i>(А. О. Кодинець)</i>	927
§ 1. Право на наукові відкриття.....	928
§ 2. Право на раціоналізаторську пропозицію	933
§ 3. Право на компонування інтегральної мікросхеми.....	940
§ 4. Право на селекційні досягнення	952
§ 5. Право на комерційну таємницю.....	961